

JACQUES MARITAIN, AKDENİZ KÜLTÜRÜ, NEO-TOMİZM VE PERSONALİZM

Doç. Dr. Niyazi ÖKTEM

1982 yılı çağımız Fransız düşünürlerinden Jacques Maritain'in doğumunun 100. yılıydı (1882-1973). Merkezi İtalyada olan Jacques Maritain Enstitüsü Ottava'da, Paris'te (UNESCO'nun işbirliğiyle), Cenevre'de ve Bari'de kutlama toplantıları düzenledi. Toplantıların amacı, J. Maritain'in düşüncelerini anlatmak ve bu düşüncelerin toplumsal ve hukuksal plana yansımalarını incelemektir.

14. Aralık, 1982-16. Aralık, 1982 tarihleri arasında Paristeki toplantının ana teması "İnsan Hakları, Barış ve Sosyal Adalet"di. UNESCO başkanı Amadou Mahtar M. Bow'un açış konuşmasını yaptığı toplantıya Ben Bella, Perez Esquivel gibi ünlü kişiler katıldı ve tebliğler sundular.

30. Ekim, 1982 - 2. Kasım, 1982 tarihlerinde İtalya'nın Bari kentinde düzenlenen ve bizim de katıldığımız "Modernleşmenin Meydanokuması ve Akdeniz Dünyasının Geleneksel Kültürleri" adlı sempozyuma Akdeniz ülkelerinin felsefecileri ve üç tektanrılı dine mensup dinadamları katılıp çeşitli tebliğler sundular.

Sempozyumun açılış konuşmasını Jacques Maritain Enstitüsü Müdürü Roberto Papini yaptı. Enstitünün amacını anlatan Papini'ye göre Akdeniz manevi değer ifade eden çeşitli kültürlerin karşılaşma bölgesidir. Bu bölgedeki manevi ve kültürel yapı "barış içinde birarada yaşama" ve yeni diyaloglar oluşturma yolunda olumlu gelişmelere yolaçabilir. Akdeniz kültürü ve Akdeniz insanı diğer uygarlıkların kültür yapılarından farklılıklar göstermektedir. Akdeniz kültürü temelini tektanrılı dinlerden alır. Tektanrılı dinlerin ilk ortak peygamberi de Hz. İbrahim'dir; tüm Akdenizliler Hz. İbrahim'in

çocuklarıdır. Akdeniz insanının ortak bir tarihi vardır. Kültür alışverişi bu bölgede çok daha etkin ve sürekli olmuştur. Bu ortak kültür uluslar ve tektanrılı dinler arasında karşılıklı anlayışa dayalı bir yaklaşıma yolaçabilir.

Papini daha sonra Akdeniz kültür değerleriyle, Jacques Maritain'in personalizm anlayışı arasındaki ilişkileri belirtti. Akdeniz kültürü ve personalizm bir hümanizmadır.

Kudüs Bethlehem Üniversitesi Antropoloji profesörü Amerikalı George De Napoli "Antropolojik Açıdan Modernizasyon Süreci" adlı konuşmasında İnsan kültürüyle modernizasyon arasındaki bağları sergiledi.

Beyrut Saint-Joseph Üniversitesi profesörlerinden ve aynı zamanda dinadamı olan bir başka Amerikalı profesör John Donohue Arap Dünyasındaki universalizm, nasyonalizm ve komünitarizm akımlarını açıklayan bir tebliğ sundu.

Profesöre göre komünitarizm Arap Dünyası içindeki çeşitli grupların bir mezhep anlayışı içerisinde birleşmeleri ve bağınaz bir komünote oluşturmalarıdır. Lübnan'daki bugünkü kargaşanın nedenlerinden biride komünitarizmdir. Nasyonalizm bölge Arap Milliyetçiliği olarak görülmekte ve etkinliğini sürdürmektedir. Universalizm ise "islam ümmetçiliğidir". Tüm islâm uluslarını biraraya toplamayı amaç edinir. Temelini İttihat ve Terakki'nin "İslamcılık" akımında aramak gerekir.

Üçüncü bildiriye Kahire Üniversitesi Felsefe Profesörlerinden Yahya Howeidi sundu. Bildirinin başlığı "Modern Felsefeler ve Akdeniz İnsanın Bilinci" idi.

Howeidi'ye göre insanlık tarihinde, kültürel değerlerin yaratılması olayı içinde Akdeniz insanı diye bir olgu mevcuttur. Akdeniz bir uzlaşma denizidir. Akdeniz kültür ve felsefesi, insanlığa uzlaştırıcı ufukları önerir. Tarihsel açıdan Yunan, Arap ve Türk kültürlerini birbirinden ayrı düşünmek olanaksızdır. Çeşitli ilişkiler sonucu, bu ülkelerin insanları kültür alışverişine girmişler ve birbirlerinin yaşam felsefelerini anlayışla karşılamışlardır. Yunan Kültürü Asyadan kaynaklanır, Arap kültürü de Yunandan etkilenmiştir. O halde Asya ve Arap Kültürü Batı kültürünün temelidir. Rasyonalizm ve spi-

ritüalizm esaslarına dayalı bu kültür, çağımız uzlaşma teorilerinin ana gücüdür. Gerek hristiyanlık, gerek müslümanlık rasyonalist ve spiritüalisttir. Yürek ve akıl birliği iki tektanrılı dinin ana ilkeleridir. İnsanlığı tehdit eden despotik akımlar karşısında en etkin mücadeleyi rasyonalizm yürütebilir. Modern spiritüalizm ve rasyonalizm Jacques Maritain personalizminde çağdaşlaşmıştır.

Sempozyumun en ilginç tebliğini Paris Henry IV Lisesi tarih profesörü Olivier Clement sundu. "Akdeniz Kültürü Üzerinde Bazı Notlar" adlı bildirisinde Clement, Akdeniz ülkeleri şairlerinden örnekler vererek, teatral bir biçimde Akdeniz insanının düşünce boyutunu anlattı. Akdeniz kültürü çoktanrılı dönemden geçerken tanrılarla kozmik bir bütünlük kurmuştu. Orta Çağda bu bütünlük tektanrılı din anlayışı içinde rasyonalizme dönüşmüştü. Bireysel akıl evrensel akıl (logos) bir parçası olarak kabul edilmişti. Akıl ögesi hristiyanlarda Saint Thomas d'Aquin, Jean Damascène; musevilerde Maimonid; müslümanlarda Ehli Sünnet tarafından derinliğine incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Akıl sayesinde ki çağımızın Akdeniz insanı totaliter görüşler karşısında reaksiyon göstermiş, fanatizme karşı çıkmıştır.

Bireysel akıl-logos ilişkisi, transandan mahiyetteki tektanrılı dinleri doğayla içiçeliğe götürmüştür. Transandans ve immanans (aşkınlık ve yerleşiklik, müteal ve mekni olma durumları) biribiriyle çelişkili kavramlardır. Yerleşiklikte Tanrı-Evren içiçedir, oysa aşkınlıkta manevi değerlerin kökeni ve Tanrı doğa üstü bir evrende yer almaktadır. Akdeniz insanı bir Halil Cibran'la, bir Kazancakis'le bu ikilemi aşmış ve "güneşin tümel yakıcılığına, bireysel ateşiyle katılmak istemiş onu kucaklamıştır". Eros, onur, güneş, deniz, toprak tüm Akdeniz şair ve yazarlarının ortak tutkusu, ortak mutluluğudur. Yaşama sevinci onlarca budur.

Akdeniz insanı bir ölçüde yazgıdır; trajediden hoşlanır. Zamanın getirdiği acılardan adeta buruk bir haz duyar. Ancak aynı zamanda, yazgıya egemendir, tarihini o yaratır. Yazgıya körü körüne bırakmaz kendini. O ne doğa ananın bağına kaybolan bir ambrion, ne de doğanın salt hakimidir.

Doğadaki çelişkiler Akdeniz insanında uyum kazanır. Bununla birlikte uyum ve akıl Akdeniz insanının yaşamından her an için

mevcut değildir. Son yıllarda modernizasyonun getirdiği kargaşa ve kaos uygarlığımızı tehdit etmektedir. XX. yüzyılın mekanikleşen, otomatlaşan insan olgusu Akdeniz insanını da etkilemiştir.

Kurtuluş Akdeniz kültürünün manevi değerlerindedir. Bir personalizm kurulmalı, akıl ve inanca yönelmelidir. İnsan yüceliği esas alınmalı; özgürlük, eşitlik, kardeşlik duyguları yaygınlaştırılmalıdır.

Bari Üniversitesi Hukuk Felsefesi Profesörü Rudolfo Bozzi'nin "Avrupadaki Yeni Kültürel Çoğulculuk" adındaki tebliği, bir dominiken papazı olması nedeniyle ayrı bir özellik taşımaktaydı. Bozzi'ye göre temelde aynı anlayışı, aynı değerleri savunan Hz. İbrahim'den kaynaklanan üç tektanrılı din bugünün Avrupasındaki kültürel çoğulculuğun özüdür. Avrupa ve Akdeniz insanı musevidir, hristiyandır, müslümandır; birarada yaşar, biribirinin düşüncesini saygıyla karşılar. Dinsel alandaki karşılıklı hoşgörü ve anlayış siyasal plana da yansımıştır.

New-York Yahudi Cemaati lideri Irving Greenberg'in "Tektanrılı İnanç ve Kültürel Çoğulculuk" adlı bildirisi aslında Akdeniz kültürüyle, Amerikan kültürü arasındaki görüş ayrılıklarını belirtmesi bakımından ilginçti. Davranış ve düşüncesiyle Greenberg Akdenizli olmadığını açıkça ortaya koymaktaydı.

Sempozyumun son gününde bir "Yuvarlak Masa Toplantısı" yapıldı. Bizim de katıldığımız toplantıya, Viyana Üniversitesi İslâm Dini Profesörü Boşnak asıllı İsmail Baliç kısa bir tebliğ vererek "İslam felsefesinin hoşgörü anlayışını" anlamlı ve etkili bir biçimde ortaya koydu.

Yuvarlak Masa Toplantısında "Akdeniz İnsanının Felsefi Boyutu" başlığı altında özetle aşağıdaki tebliği sundum.

"Seminerde bugüne kadar sunulan değerli tebliğler, düşündürücü ve verimli tartışmalardan sonra Akdeniz insanının felsefi boyutu üzerinde düşündüm. Akdeniz insanının felsefi analizi yapılabilir mi? Denemeye çalışalım. Analizimizi yaparken felsefenin üç boyutundan hareket edeceğiz: Varlıkbilim (ontoloji), bilgi kuramı (gnozeoloji) ve değer kuramı (aksiyoloji).

Varlıkbilim açısından: Maddi bir evren içinde olan insan maddiyi ve evreni tanımaya çalışır. Nedir bu evrenin maddi kuralları

Nedensellik bağına keşfeder (kozalite) Nedensellik onu ilk nedene (causa prima) götürür. İlk nedeni, nedensellik bağı içinde açıklamak olanaksızdır. Belki de finalite (ereksellik) düşüncesi önündeki evrenin örtüsünü kaldıracaktır. Tektanrılı dinlerin gösterdiği yolda da finalite ana ilkedir. Akdeniz insanının varlıkbilimsel görünümü içinde finalite temel çıkış yoludur. O, evrenin amacını araştırır, özle maddeyi bir uzlaşma ortamı içinde ele alır.

Bilgi Kuramı açısından: Yaşadığı evreni tanımaya çalışan insan, zeka ve aklını kullanır. Bir şey eksiktir: deney. Deneysiz akıl çözümlemelere ulaşamaz, gerçekçi olamaz, inandırıcılıktan uzaktır. Akılsız deney için de aynı yargılar geçerlidir. O halde Akdeniz insanında rasyonalizm ve amprizim evreni fethetme yolunda bir uzlaşma ortamına girmiştir.

Değer Kuramı Açısından: Evrenin yasalarını tanıyan Akdeniz insanı nasıl davranacaktır? İnsan davranışlarını yönlendiren temel, salt değerler var mı? Yoksa herşey kişiden kişiye değişmekte mi? Akdeniz insanı tarihsel perspektif içinde değer yargılarının toplumdan topluma, kişiden kişiye, sınıftan sınıfa değiştiğini görmekte ama kendisel olarak (en-soi) değer salt olduğunu kavramaktadır. O halde bir yandan "adil", "iyi", "güzel", "hakikat" gibi değerler mevcut; öte yandan bu değerlerin göreliliği bir biçimde güncelleşmesi. Akdeniz insanı salt değerlerle, göreliliği değer yargılarının bağdaşım trajedisi içinde yaşamaktadır.

Akdeniz insanı bir uzlaşım, bağdaşım insanıdır. Finaliteyle kozaliteyi ontolojik boyutta; deneycilik ve akılcılığı bilgi kuramında; salt ve göreliliği değer alanında uzlaştırır, bağdaştırır.

Bu uzlaşma ve bağdaşım üzerine Akdeniz insanı kültür ve uygarlığını kurmuştur. Savaşlar, fetihler, yeni ulusları tanıma olgusu, Akdeniz insanını hoşgörü ve anlayış ortamına itmiştir. Diğerleriyle birarada yaşamak arzusunun doğal sonucuydu bu. Böylece kökleri Antikiteye dayalı Akdeniz kültürü doğdu. Aristo'nun realizmi, Platon'un idealizmi bu bağdaşımının felsefi kaynağıdır. Stoa'da bir ide-madde senteziydi. Hristiyanlık yerleşik tanrı anlayışına yakın tutumuyla bir ide-madde sentezidir.

Tek yanlı ve tek yönlü felsefe açıklamaları yetersiz olmaya mahkûmdur. XVII ve XVIII. yüzyıllar idealizmin geçerli olduğu

çağlardı. XIX. yüzyıl idealizme reaksiyon olarak materyalizmi doğurdu.

XX. yüzyıl, Akdeniz insanının çağıdır. İde ve maddeyi uzlaştıran, realizmi maddeyle değerleri biraraya getiren, nedensellik finaliteyi bir potada eriten Akdeniz insanı kültürel yapılar içine ağırlığını koyacaktır. Akdeniz insanı kendi kişilik ve yüceliğini bu yapı içinde bulur. Akdeniz uzlaşma denizidir”.

Konferansın sonunda “Bari Bildirisi” adı altında aşağıdaki yazı Roma Papa Gregoire Üniversitesi İslâm Felsefesi Profesörü Ary A. Roest Crolius tarafından ortak düşünce olarak kaleme alındı.

Bari Bildirisi

Modernizasyonun meydan okuması karşısında hepimizin üzerine düşen görev insanlık kültürünün yarattığı geçmişin mirasına sahip çıkmaktır. Herkes ulusunun ve ortak insanlık tarihinin kültür mirasını özümsemelidir. Böylelikle birbirine saygı anlayışı içinde mutlu bir birarada yaşam ortamı gerçekleştirebilir.

Tarihin verilerini yeniden gözden geçirmek, görüş ayrılıklarının nedenini araştırmak ve bunları aşmak suretiyle kültürler arasında diyalog kurulabilir. Diyalogun dayanağı sevgi ve insana olan saygıdır.

Bize öyle geliyor ki kültürümüzün temeli personalizmdir. Personalizm Tanrı’ya ve insanın kendine olan saygısının ifadesidir.

Tarih sahnesinde, Tanrı adına şimdiye kadar birçok savaşların yapıldığını biliyoruz. Dinlerin ilk çıkış dönemlerinde bu savaşlar daha da yoğun olmuştur. İncamız odur ki, insanlar Tanrı’yla kuracakları ilişkide diledikleri yolu tercih edebilirler ve değişik yol anlayışları “barış içinde birarada varolabilir.”

Akdeniz dünyasının kültürü yürekle akıl; bilgelikle bilim; sezgiyle analitik araştırmalar arasında bir denge kurabilir. Böyle bir atmosfer içinde karşılaşmayı, kucaklaşmayı ummaktayız.

Kültürümüzün temeli yaşam sevincidir. Acıları ortadan kaldırmak; mutlulukları kutlamak; güzelliği, saflığı aramak; alçakgönüllülük ve sadeliği arzu etmek; onur ve konukseverlilik yaşam sevincinin öğeleridir.

Modernizasyonun, kültür ve inanca meydanokuması antihümanist bir tutumdur. Bunun karşısında uyarlığımızın başvurabileceği tek yol Akdeniz ülkeleri arasında kurulacak kültürel diyalogdur.

Akdeniz insanının tarihi değerleri üzerine kurulacak diyalog ve işbirliği manevi bir birleşmenin de temelini oluşturacaktır. Bilgelik, bilim ve felsefe, değişik inanç ve görüşe saygı esasına dayalı plüralizm "hakikat güzelliğinin" özü ve esasıdır. Bunları ifade ederken politik ve sosyo-ekonomik tartışmaların berrak bir analizinden uzaklaşıp, soyut ideler evreni içinde izole olalım demek istemiyoruz.

Soyut-somut ikileminin bilincinde manevi özlere doğru...

*
**

Yukarıdaki çalışmaların temelindeki personalizm nedir? Bu akımın kurucularından olan Jacques Maritain neler söylemektedir? Maritain'in esinlendiği neo-tomizm bu anlayışa neler getirmektedir?

Jacques Maritain protestan bir aileden doğmuş, daha sonra katolik meshebine geçmeği tercih etmiştir. Şiyantizmden, Bergson'a; Peguy'den Freud'a kadar çeşitli düşünür ve düşüncelerin etkisinde kalan Maritain, sonunda tomizm üzerinde karar kılmıştır.

Maritain'a göre neo-tomist bir felsefeden söz etmek anlamsızdır, tomist felsefe vardır. Bu hususta Maritain şöyle diyor: "tarihi bugünün içine sokmak istemiyoruz, ama sonsuzluğun güncelliğini bugüne getirmek istiyoruz¹". Ona göre, St. Thomas felsefesi tüm zamanlar için genel geçerliliğe sahip bir felsefedir.

Tomist felsefe ebedi (lex aeterna) ve ilahi (lex divina) yasalara uygun bir devlet de demokrasi öngörmektedir². Bu devlet ve demokrasi anlayışı içinde iktidarın kaynağı Tanrısaldır; iktidar halk aracılığıyla yöneticilere devredilebilir. Yasaları yapma hakkı temelde halktadır. Halkın temsilcileri bir görev yerine getirmektedirler. Temsilciler adil olmak, lex divina'ya aykırı hareket etmemek

1) REGNIER, Marcel : Le Tomisme Depuis 1970, in Encyclopédie de la Pléiade, Histoire de la Philosophie, T. III, Paris 1974, s. 493-494.

2) BRIMO, Albert : Les Grands Courants de la Philosophie du Droit et de l'Etat, Paris 1978, s. 51-52.

zorundadırlar. Aksi halde direnme meşru bir hak niteliğini kazanır. Direnme pasif direnme şeklinde olacaktır³. Batı ülkelerindeki Hristiyan Demokrat Partilerin çoğu tomist veya neo-tomisttir.

Jacques Maritain yukarıdaki düşünceleri XX. yüzyılda canlandırmaya çalışan düşünürlerin en önde gelen simasıdır⁴ Filozof önceleri siyantist ve fenomenistti. Nedensellik bağı, somutu, maddeyi ön plana alan bu aşırı ve katı maddeci tutum sosyal bilimlerde de doğa bilimleri yöntemiyle kesin sonuçlara ulaşılmasının olanaklı olduğunu ileri sürer. Maritain bu anlayışı zamanla terketmiştir. Bergson'dan esinlenmiş, Charles Peguy'nin derslerini izleyerek tilmizi olmuş ve sonunda tomist-katolik bir felsefeyi benimsemiştir. "Malheur à moi si je ne tomiste pas"⁵ demektedir. Maritain kendini "adaletin bir tür romantiği çağın "insanı kılığına bürünmüş bir gökyüzü dilencisi" olarak tanımlar⁶.

Saint Thomas'da Tanrı'ya ulaşmak için çeşitli yollar vardır. Maritain bunlara yeni bir yöntem ilave etmektedir: akla dayalı sezgi. Ona göre bilgi ve değerlere ulaşmanın tek yolu entellektüel sezgidir⁷ Fichte ve Descartes'da da sezgi akla dayalıydı⁸ Akla bağlı sezginin tipik örnekleri matematik kavramlar ve aksiyomlardır (belitler): sonsuzluk, sayıların ve zamanın sonsuzluğu, matematik ilkelerin deneyden önce gelmesi gibi... Bunlar deney ve duyumlardan ayrı olgulardır, fakat gerçekliklerini doğrudan ve açık bir biçimde algılarız; bir kanıtlama işlemine gerek yoktur. Akıl bize doğrudan doğruya hakikat olduğunu söyler. Akıl, Maritain'e göre sonsuzluğun bir parçasıdır⁹. Sezgi ilk olgudur; sezgiyle, süje hakikatla doğrudan aracısız

3) ÖKTEM, Niyazi : Hukuk Felsefesi (Ders Notları), İst. 1983, s. 144-145, Der Yayınları.

4) BOCHENSKI, İ.M. : La Philosophie Contemporaine en Europe Traduit par F. Vaudois, Paris 1951, Payot, s. 203.

5) MARITAIN, Jacques : Confession de Foi, New-York 1941, Edition de la Maison Française, s. 3.

6) İbid., s. 4.

7) BORNE, Etienne : Sur un Maritain Augustinien, in Notes et Documents, Avril - Juin 1982, No. 27, s. 8-9.

8) LALANDE, André : Vocabulaire Technique et Critique de la Philosophie, Paris 1962, s. 537, dipnot.

9) BORNE : in Notes.. s. 9.

ilişki kurar¹⁰. Maritain'e göre varoluşa bağlı algılama ilk aşamadır ve kaçınılmazdır. Bundan elde edilen sonuç duyumlara bağlı yargıdır; kar beyazdır gibi, Maddeyi aşmak, aşama yapmak, anlamsal erdemlere yönelmek gerekir. Varoluştan "öze" geçilir; ancak varoluş akıl ve ruh için ilk veridir.

Akla dayalı sezgi bizi anlamsallığa, "tin'e", Tanrı'ya götürür. Görülüyor ki Maritain inanca dayalı Tanrı'ya ulaşma yöntemi yerine Akla dayalı felsefi bir yöntem getirmiştir. Maritain bu nedenle bir mantıkçı olarak da kabul edilir. Evrensel değerlerin zorunlu olarak varolduğunu bize mantık göstermektedir. Mantıksal aşamalarla Tanrı ve değerlerin sezgisine ulaşılır¹¹.

Maritain'de platoncu anlayışta olduğu gibi birbirinden ayrı iki evren yoktur; duyumlar evreni ve anlamsal (manevi, entelijibl) evren içiçedir, çünkü her iki evren de Tanrı'nın yaratıcı aktivitesi içindedir¹². O halde varoluşu da, özü de Tanrı yaratmıştır¹³.

Maritain sezginin son amacının Tanrı ve ona bağlı değerler (güzellik, hakikat, iyilik ve adalet) olduğunu söylemekle Max Scheler ve Nicolai Hartmann'cı değerler teorisine yaklaşmaktadır. Varoluşu öze bağlamak da bunun açık kanıtıdır. Zaten varoluş ona göre acı ve hüznün verir¹⁴. Mutluluk özdedir.

Hristiyan demokrat anlayışı içinde Maritain, siyasal planda faşizm ve komünizme karşıdır¹⁵. Hitler nasyonal sosyalizminin, faşizmin en etkili olduğu dönemlerde pancermanizm ve Prusya emperyalizmini şiddetle eleştiren bir kitap yazmıştır¹⁶.

10) CUVILLER, Armand : Manuel de Philosophie, Tome II, Paris 1948, s. 74.

11) FARBER, Marvin : L'Activité Philosophique Contemporaine en France et aux Etats Unis, Tome II, Paris 1950, PUF, s. 236-237.

12) MICLEA, Joan : Le Charme Conquérant de la Métaphisique de Maritain, in Notes et Documents, Avril - Juin 1982, no. 27, s. 13.

13) İbid., s. 15.

14) LACOMBE, Olivier : Qui est Jacques Maritain? in Notes et Documents, Avril - Juin 1982, no. 27, s. 41.

15) LIMA, Alceu, Amoroso : L'Enseignement de Maritain, in Notes et Documents, Avril - Juin 1982, no. 27, s. 55.

16) MARITAIN, Jacques : De la Justice Politique - Notes sur la Presente Guerre, Paris 1940, Plon.

1953 de yazdığı bir başka kitabında da totaliter rejimleri eleştirmiş; geleneklere ve tomizme bağlı bir demokrasiyle tüm totaliter rejimleri altetmenin mümkün olabileceğini söylemiştir¹⁷. Maritain İspanya içsavaşında Kralcılar karşısında Cumhuriyetçileri desteklemiştir. Maritain'in hümanizm anlayışı burada açıkça ortaya çıkmaktadır. İspanya falanjistleri katolisizm adına savaş sürdürdüklerini öne sürerlerken, koyu katolik olan Maritain bu savın olanaksızlığını görmüş, komünistlerle de işbirliği yapan Cumhuriyetçilerin yanında yer almıştır.

Maritain tomist olduğu kadar personalisttir. Personalizm çeşitli filozofik yorumlarla XX. yüzyılın felsefesidir. Sosyalist personalistlerden, manevi personalist olan Jacques Maritain'e kadar geniş bir yelpaze çizen bu akım, insan yüceliğinden hareket eder.

XX. yüzyılın getirmiş olduğu otomatikleşme, maddenin esiri olma olgusu, tekdüze yaşam, insanı robot haline getirmektedir. Camus "Başkaldıran İnsan" ve "Veba" adlı yapıtlarında, robotlaşan insanı ele almakta, yüceltmekte ve bilinciyle onu evrenin efendisi haline dönüştürmekteydi. İnsan, gene insan tarafından yaratılan bu yazgının tutsağı olamazdı. Çevresinde onu belirleyen olumsuz etmenler nedenli güçlü olursa olsun, o gene de mücadele etmeli, yüceliğini korumalıydı. Herşeyin ölçüsü insandı. Ancak buradaki insan Protogoras'ın sübjektif bireyi değildi.

Personalizm, tüm insanlığı bir bütün olarak kabul eder ve herşeyin ölçüsünün "somut insanlık" olduğunu deyimler. Maritain'in insanı Tanrı'yla bağı olan bir insanken, Camus'de Tanrı evreni sessiz bir biçimde seyrederek ("malentendu" piyesindeki tüm olayları seyreden, fakat müdahale etmeyen, sonunda çağrıldığında kayıtsız bir biçimde "beni mi çağırdınız" diyen vekilharç, Tanrı'yı sembolize etmektedir).

Personalizme göre insanlık, çalışma, ürün ve emeğiyle değerleri yaratan, kültür realitesini belirleyen yüce varlıktır. İnsanlık, kendi yaratıcı gücüyle, ilk veriler olan "ahlâk", "adalet", "iyi" ve "güzel" değerleri üzerinde kendi varlığına bağlı olan objektif evreni yaratır.

17) MARITAIN, Jacques : L'Homme et L'Etat, Paris 1953 PUF.

Doğanın kör yazgısı ve çevre koşullanmalarının olumsuzluğu üzerine çıkarak özgürleşen insanlık olgusu personalizmin temel felsefesidir¹⁸.

Personalizm XX. yüzyıl hümanizmidir. Kendini yaratan, yetiştiren, kendinden ve evrenden sorumlu olan insan, çağımızın insanı ve insanlığıdır¹⁹ Personalizmin tanınmış temsilcilerinden biri de Mounier'dir. Mounier ve Maritain zaten bir süre beraber çalışmışlardır. Mounier'de de hristiyan eğilimler baskındır.

Personalizm, bireyciliği ve nihilizmi reddederek, değerler evrenine uygun bir sosyal yaşamın kurulmasını öngörür. Personalizm "~~parayı tanrılaştıran~~" kapitalizm, insanı köleleştiren ~~komünizm~~ ve faşizme karşıdır²⁰. Özgürlüklerin devlete devredilmesi, iktidarın güçlenmesi insanın hiçe sayılması demektir²¹.

Kanımızca XX. yüzyıl bir ide-madde uzlaşması çağıdır. Madde ağırlıklı varoluşçuluk uzlaşması karşısında, soyut değer ağırlıklı lâik değerler kuramı uzlaşmaları yüzyılımızın etkili felsefe akımlarıdır.

Değerler kuramınının hristiyan-katolik cephesini Jacques Maritain'in öncülüğünü yaptığı neo-tomizm yürütmektedir. Hristiyan anlayışı içinde maddeye önem verilmesi yeni bir olay değildir. Hristiyan anlayışın temelinde zaten transandan-immanan birleşimi trinite (üçlem) olayında mevcuttur. Manevi bir güç olan Tanrı'nın somut, maddi evladı olan Hz. İsa, Meryem ana olgusu üçlemin maddi ve manevi yanlarıdır. Logos'da budur zaten.

Hukuk Felsefesi alanında neo-tomizm Louis LeFur ve Michel Villey tarafından savunulmuştur. Neotomist hukuk anlayışına göre doğal hukuk bir ideal değil, varolan ve geçerli bir realitedir²².

Bu düşünceyle neo-tomist hukuk görüşünün günümüz temsilcisi Prof. Villey Aristocu bir "eşyanın mahiyetine uygun doğal hukuk" anlayışını benimsemektedir²³.

18) MUCCHIELLI, Roger : Philosophie Générale, Paris 1961, Bordas, s. 200.

19) İbid., s. 201.

20) İbid., s. 202.

21) İbid., s. 202.

22) BRIMO, Albert : Les Grands Courants de la Philosophie du Droit et de L'Etat, Paris 1978, Pedone, s. 78.

23) İbid., s. 80.